

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
ANTRASIS SKYRIUS
BYLA BUTKEVIČIUS PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 48297/99)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2002 m. kovo 26 d.

Byloje Butkevičius prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko J.– P. COSTA,
teisėjų sero Nicolas BRATZA, *paskirto dalyvauti nuo Lietuvos*,
L. LOUCAIDES,
C. BÎRSAN,
K. JUNGWIERT,
V. BUTKEVYCH,
W. THOMASSEN

ir skyriaus kanclerės S. DOLLÉ,

po svarstymo uždaruose posėdžiuose 2000 m. lapkričio 28 dieną ir 2002 m. kovo 12 dieną

skelbia šį sprendimą, kuris buvo priimtas pastarąją dieną:

PROCESAS

1. Byla buvo pradėta Lietuvos Respublikos piliečiui Audriui Butkevičiui („pareiškėjui“) 1999 m. gegužės 10 dieną pateikus Teismui pareiškimą (Nr. 48297/99) prieš Lietuvos Respubliką pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencijos“) 34 straipsnį.
2. Pareiškėjui Teisme atstovavo R. Andrikis, Vilniuje praktikuojantis advokatas. Lietuvos Vyriausybei („Vyriausybei“) atstovavo jos atstovas, teisingumo viceministras G. Švedas.
3. Konkrečiai pareiškėjas teigė, kad jo kardomasis kalinimas (suėmimas) nuo 1997 m. lapkričio 30 iki gruodžio 8 dienos bei nuo 1997 m. gruodžio 31 iki 1998 m. sausio 8 dienos buvo neteisėtas, kad jis neturėjo

galimybės ginčyti teisme suėmimo neteisėtumo ir kad tam tikri Generalinio prokuroro ir Seimo (parlamento) Pirmininko pareiškimai žiniasklaidoje pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį.

4. Pareiškimas buvo paskirtas Teismo Trečiajam skyriui (Teismo reglamento 52 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje, kaip numato Teismo reglamento 26 straipsnio 1 dalis, buvo sudaryta kolegija bylai nagrinėti (Konvencijos 27 straipsnio 1 dalis). Teisėjas P. Kūris, išrinktas nuo Lietuvos, nusišalino nuo bylos nagrinėjimo (Reglamento 28 straipsnis). Todėl Vyriausybė dalyvauti vietoj jo paskyrė nuo Jungtinės Karalystės išrinktą teisėją serą Nicolas Bratza (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Reglamento 29 straipsnio 1 dalis).

5. 2000 m. lapkričio 28 dienos sprendimu kolegija paskelbė pareiškimą iš dalies priimtinu.

6. 2001 m. lapkričio 1 dieną Teismas pakeitė savo Skyrių sudėtį (Reglamento 25 straipsnio 1 dalis). Ši byla buvo paskirta Antrajam skyriui (Reglamento 52 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

7. Pareiškėjas yra buvęs krašto apsaugos ministras, o nuo 1996 m. iki 2000 m. jis buvo Seimo (parlamento) narys.

A. Baudžiamasis procesas prieš pareiškėją

8. 1997 m. rugpjūčio 12 dieną pareiškėjas buvo saugomo ir prokuratūros pareigūnų sulaikytas viešbučio vestibulyje, kai iš K.K. ėmė voką su 15 000 JAV dolerių (USD). Pastarasis, vienas iš turinčios sunkumų naftos bendrovės (toliau tekste – „bendrovės“) vadovų, iš anksto buvo pranešęs saugumo tarnybai, kad pareiškėjas prašė 300 000 USD už tai, kad padėtų nutraukti baudžiamąją bylą dėl didelių bendrovės skolų. Šiek tiek ilgiau nei valandą pareiškėjas buvo apklausiamas viešbučio vestibulyje. Jo paaiškinimai buvo užrašyti, ir jis buvo paleistas iš viešbučio.

9. 1997 m. rugpjūčio 14 dieną Generalinis prokuroras paprašė Seimo leidimo iškelti pareiškėjui baudžiamąją bylą. 1997 m. rugpjūčio 19 dieną Seimas davė sutikimą. 1997 m. rugpjūčio 20 dieną buvo iškelta baudžiamoji byla. 1997 m. spalio 14 dieną pareiškėjui buvo pareikštas kaltinimas dėl pasikėsinimo sukčiauti (įgyti turtą apgaulės būdu).

10. 1997 m. spalio 20 dieną Generalinis prokuroras kreipėsi į Seimą, prašydamas leidimo paskirti pareiškėjui kardomąjį kalinimą (suėmimą). 1997 m. spalio 28 dieną leidimas buvo duotas. Tą pačią dieną prokuroras pateikė prašymą Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismui skirti pareiškėjui kardomąjį kalinimą (suėmimą). Tą pačią dieną pareiškėjas buvo pristatytas Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismo teisėjui, kuris priėmė nutartį suimti pareiškėją tuo pagrindu, kad jis gali kliudyti nustatyti bylos tiesą, *inter alia*, pasinaudodamas žiniasklaida ir darydamas poveikį liudytojams. Pareiškėjas buvo tinkamu būdu suimtas.

11. 1997 m. spalio 30 dieną teisėjas, dalyvaujant šalims, pratęsė pareiškėjo kardomojo kalinimo (suėmimo) terminą iki 1997 m. lapkričio 30 dienos dėl tų pačių priežasčių, kaip anksčiau. 1997 m. lapkričio 3, 5 ir 7 dienomis pareiškėjas apeliacine tvarka skundė jam paskirtą kardomąjį kalinimą (suėmimą). Jis prašė surengti posėdį. 1997 m. lapkričio 11 dieną Vilniaus apygardos teismo teisėjas, neišklausęs šalių, atmetė pareiškėjo skundą.

12. Nuo 1997 m. lapkričio 27 iki 1997 m. gruodžio 5 dienos vyko pareiškėjo ir jo advokato susipažinimas su bylos medžiaga. 1997 m. gruodžio 5 dieną pareiškėjas pateikė prašymą prokurorui nutraukti bylą. Keletą kartų jis taip pat prašė prokuroro pakeisti kardomąją priemonę. Šie prašymai buvo atmesti.

13. 1997 m. gruodžio 8 dieną Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismo teisėjas pratęsė pareiškėjo kardomojo kalinimo (suėmimo) terminą iki 1997 m. gruodžio 31 dienos. 1997 m. gruodžio 9 dieną pareiškėjas padavė skundą. 1997 m. gruodžio 11 dieną apygardos teismas informavo pareiškėją, kad to sprendimo apskūsti negalima.

14. 1997 m. gruodžio 29 dieną Generalinis prokuroras patvirtino kaltinamąją išvadą, kuri buvo perduota Vilniaus apygardos teismui.

15. 1998 m. sausio 1–5 dienomis pareiškėjas pateikė daug pareiškimų teismams, įkalinimo įstaigos administracijai, Seimo kontrolieriui ir Seimui, kuriuose teigė, kad jo suėmimas buvo neteisėtas. 1998 m. sausio 7 dieną Seimo kontrolierius nusprendė, kad nuo 1997 m. gruodžio 31 dienos kardomasis kalinimas (suėmimas) pareiškėjui buvo taikomas neteisėtai.

16. 1998 m. sausio 8 dieną Vilniaus apygardos teismas atidavė pareiškėją teismui. Teismas taip pat nusprendė, kad pareiškėjo kardomasis kalinimas (suėmimas) „paliekamas nepakeistas“. Šio suėmimo terminas nebuvo nurodytas.

17. 1998 m. kovo 23 dieną Vilniaus apygardos teismas sustabdė bylą ir nurodė prokuratūrai pateikti naujus įrodymus. Tuo pačiu sprendimu teismas taip pat nusprendė, kad pareiškėjui skirtas kardomasis kalinimas (suėmimas) „paliekamas nepakeistas“. Nebuvo nurodyti jokie to suėmimo terminai ar pagrindai. Šiame posėdyje dalyvavo pareiškėjo gynėjas. 1998 m. kovo 24 dieną pareiškėjas apskundė tą sprendimą. 1998 m. gegužės 12 dieną pareiškėjas padavė dar vieną skundą dėl 1998 m. kovo 23 dienos sprendimo.

18. 1998 m. gegužės 21 dieną Apeliacinis teismas atmetė šį skundą tiek, kiek jis susijęs su sprendimu reikalauti, kad prokuratūra pateiktų naujus įrodymus. Apeliacinis teismas nustatė, kad 1998 m. kovo 23 dienos sprendimo nebuvo galima skųsti tiek, kiek jis susijęs su pareiškėjo suėmimu. Pareiškėjas ir jo gynėjas šiame apeliacinės instancijos posėdyje dalyvavo.

19. 1998 m. liepos 1 dieną bylos nagrinėjimas Vilniaus apygardos teisme buvo atnaujintas. 1998 m. liepos 13 dieną Vilniaus apygardos teismas pratęsė pareiškėjo suėmimo terminą iki 1998 m. rugpjūčio 17 dienos. 1998 m. liepos 23 dieną suėmimas buvo pratęstas iki 1998 m. lapkričio 30 dienos. Teismas, sankcionuodamas tolesnį kardomąjį kalinimą (suėmimą), rėmėsi baudžiamojoje byloje surinktų įrodymų svarumu ir tikėtumu, kad pareiškėjas darys poveikį liudytojams. Posėdžiuose dalyvavo pareiškėjo gynėjas. Pareiškėjo skundus dėl 1998 m. liepos 13 ir 23 dienos sprendimų Apeliacinis teismas atmetė atitinkamai 1998 m. liepos 21 ir rugpjūčio 12 dieną. Apeliacinės instancijos teismo posėdžiuose dalyvavo pareiškėjo gynėjas.

20. 1998 m. vasario 5, 19, liepos 1, spalio 21 ir lapkričio 3 dieną Vilniaus apygardos teismas atmetė pareiškėjo prašymus nutraukti jo kardomąjį kalinimą (suėmimą). Jo gynėjas posėdžiuose dalyvavo.

21. 1998 m. lapkričio 18 dieną Vilniaus apygardos teismas pripažino pareiškėją kaltu dėl pasikėsimo įgyti turtą apgaulės būdu. Teismas atmetė pareiškėjo gynybos argumentą, kad jis buvo kurstomas daryti nusikaltimą K.K. ir saugumo pareigūnų susitarimu. Teismas pripažino, kad pareiškėjas pats prašė K.K. susisiekti su juo ir reikalavo pinigų už tai, kad jis pasinaudos savo autoritetu kai kurių prokurorų atžvilgiu, kad baudžiamoji byla dėl K.K. išskolinusios bendrovės būtų nutraukta. Apygardos teismas nustatė, kad pareiškėjas tokiu būdu ketino sukčiauti. Pareiškėjas buvo nuteistas laisvės atėmimu 5 metams ir 6 mėnesiams, jam paskirta 50 000 litų bauda. Pusė jo turto buvo konfiskuota. Pareiškėjas ir jo gynėjai dalyvavo nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme.

22. Pareiškėjas apskundė sprendimą. 1999 m. vasario 17 dieną Apeliacinis teismas atmetė skundą, nustatydamas, kad tiriant ir nagrinėjant bylą procesinių pažeidimų nepadarėta. Pareiškėjas ir jo gynėjai dalyvavo apeliaciniame posėdyje.

23. Pareiškėjas padavė kasacinį skundą. 1999 m. gegužės 11 dieną Aukščiausiasis Teismas jį atmetė, pripažindamas, kad žemesnieji teismai tinkamai išsprendė bylą. Teismas paminėjo, *inter alia*, kad jis nekompetentingas nagrinėti pareiškėjo teiginių dėl jo kardomojo kalinimo (suėmimo) neteisėtumo. Pareiškėjas ir jo gynėjai dalyvavo Aukščiausiojo Teismo posėdyje.

24. Nenustatytą dieną pareiškėjui Seime buvo pradėta apkaltos procedūra. 1999 m. birželio 15 dieną Seimas atsisakė apkaltinti pareiškėją ir nepanaikino jo Seimo nario mandato.

25. 2000 m. kovo 17 dieną Vilniaus miesto trečiosios apylinkės teismas nusprendė lygtinai atleisti pareiškėją nuo bausmės prieš terminą. Jis buvo paleistas 2000 m. kovo 20 dieną.

B. Generalinio prokuroro ir Seimo Pirmininko pareiškimai žiniasklaidoje dėl pareiškėjo bylos

26. 1997 m. rugpjūčio 14 dieną didžiausiame nacionaliniame dienraštyje „Lietuvos rytas“ buvo išspausdintas straipsnis „Seimo nario pastangos išsisukti nuo sunkumų prokurorui atrodo juokingos“:

„Generalinis prokuroras patvirtino, kad jis turi pakankamai svarių A. Butkevičiaus kaltės įrodymų.“

27. 1997 m. rugpjūčio 15 dieną „Lietuvos ryte“ buvo išspausdintas straipsnis „Seimo Pirmininkas neabejoja A. Butkevičiaus kaltumu“:

„Paklaustas, ar jis neabejoja, kad A. Butkevičius paėmė kyšį, Seimo Pirmininkas sakė: „Mano turimos medžiagos pagrindu abejonių neturiu.“

28. 1997 m. rugpjūčio 16 dieną dienraščio „Respublika“ straipsnyje „A. Butkevičius ruošiasi kovai ir kalėjimui“ buvo pacituotas Generalinis prokuroras:

„Aš kvalifikuoju nusikaltimą kaip pasikėsinimą sukčiauti...“.

29. Seimo Pirmininkas, pacituotas „Lietuvos ryto“ 1997 m. rugpjūčio 20 dienos straipsnyje „A. Butkevičiui bus iškelta baudžiamoji byla“:

„Vienas ar du faktai buvo ir yra įtikinami. [Pareiškėjas] paėmė pinigus, žadėdamas nusikalstamas paslaugas.“

30. „Lietuvos ryto“ 1998 m. spalio 6 dienos straipsnyje „A. Butkevičiaus gynėjai sugeba politizuoti kyšininkavimo bylą“ buvo pacituotas Seimo Pirmininkas, sakęs, kad „Centro ir Naujoji sąjungos koordinuoja kyšių ėmėjo gynybą“ ir kad šios partijos bando vilkinti procesą bei dirbtinai „padaryti [pareiškėją] auka.“

II. BYLAI REIKŠMINGOS VIDAUS TEISĖS NUOSTATOS IR PRAKTIKA

A. Sulaikymas ir kardomasis kalinimas (suėmimas)

31. Baudžiamojo proceso kodeksas:

10 straipsnis (įsigaliojęs 1996 m. birželio 21 dieną):

„Niekas negali būti suimamas kitaip, kaip tik remiantis teismo ar teisėjo sprendimu.“

Kodekso 52 straipsnio 2 dalis ir 58 straipsnio 2 dalis numato, kad kaltinamieji ir jų gynėjai turi teisę pareikšti prašymus ir apskūsti kvotėjo, tardytojo, prokuroro ir teismo veiksmus bei sprendimus.

104 straipsnis:

„... kardomasis kalinimas (suėmimas) ... skiriamas tik bylose [kuriose] įstatymas numato [bent] vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. ...“

Kardomojo kalinimo (suėmimo) skyrimo pagrindai yra pagrįstas manymas, kad kaltinamasis:

- 1) bėgs (slėpsis) nuo tardymo ir teismo;
- 2) trukdys nustatyti bylos tiesą [darys poveikį kitiems dalyviams ar naikins įrodymus];
- 3) darys naujus nusikaltimus, nurodytus [274 Baudžiamojo kodekso straipsnyje (sukčiavimas)].“

104¹ straipsnis (galiojęs nuo 1996 m. birželio 21 iki 1998 m. birželio 24 dienos):

„... suimtą asmenį ne vėliau kaip per 48 valandas ... pristato teisėjui... . Teisėjas privalo pristatytą asmenį apklausti dėl suėmimo pagrįstumo. Suimtojo asmens apklausoje gali dalyvauti gynėjas ir prokuroras. Apklauses suimtąjį asmenį, teisėjas gali palikti nutartį paskirti kardomąjį kalinimą (suėmimą) galioti toliau, nustatydamas konkretų suėmimo terminą, pakeisti ar panaikinti kardomąją priemonę. ...“

Perdavus bylą į teismą, paskirti, pakeisti ar panaikinti kardomąjį kalinimą (suėmimą) gali teismas.“

Pakeistasis 104¹ straipsnis (įsigaliojęs 1998 m. birželio 24 dieną) numato, kad prokuroras ir gynėjas privalo dalyvauti pirmoje sulaikytojo asmens apklausoje, jeigu teisėjas nenusprendžia kitaip. Pakeistoji nuostata taip pat numato, kad teismas turi pratęsti kardomąjį kalinimą (suėmimą) iki pasibaigiant jo terminui.

106 straipsnio 3 dalis (galiojusi nuo 1996 m. birželio 21 iki 1998 m. birželio 24 dienos):

„Kardomojo kalinimo (suėmimo) termino pratęsimo klausimui spręsti ... teisėjas privalo surengti posėdį, į kurį turi būti šaukiami gynėjas bei prokuroras, o esant būtinumui, – ir suimtasis. Teisėjas priima nutartį pratęsti kardomojo kalinimo (suėmimo) terminus arba jų nepratęsti. ...“

Nuo 1998 m. birželio 24 dienos galiojanti Kodekso redakcija daro pareiškėjo dalyvavimą posėdžiuose dėl kardamosios priemonės privalomą.

109¹ straipsnis (galiojęs nuo 1996 m. birželio 21 iki 1998 m. birželio 24 dienos):

„Suimtasis arba jo gynėjas parengtinio tyrimo metu turi teisę paduoti [apeliacinės instancijos teismui] skundą dėl kardomojo kalinimo (suėmimo) paskyrimo. ... Skundui nagrinėti gali būti surengtas posėdis, į kurį šaukiami suimtasis su gynėju ar vien tik gynėjas. Prokuroro dalyvavimas tokiaame posėdyje yra būtinas.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjo priimtas sprendimas yra galutinis ir kasacine tvarka neskundžiamas.

Pakartotinis skundas išsprendžiamas nagrinėjant kardomojo kalinimo (suėmimo) terminų pratęsimą.“

Dabartinis 109¹ straipsnis (įsigaliojęs 1998 m. birželio 24 dieną) numato galimybę skųstis aukštesniam teismui dėl sprendimo paskirti suėmimą ar pratęsti jo terminą bei pareigą dėl to surengti posėdį tiek parengtinio tyrimo, tiek teismo bylos nagrinėjimo stadijoje, dalyvaujant suimtajam ir jo gynėjui arba tik gynėjui.

226 straipsnio 6 dalis (galiojusi iki 1998 m. birželio 24 dienos):

„Kaltinamojo ir jo gynėjo susipažinimo su baudžiamosios bylos medžiaga laikas neįeina į parengtinio tardymo ir suėmimo trukmės terminus. Jeigu byloje yra keli kaltinamieji, į parengtinio tardymo ir suėmimo trukmės terminus neįeina laikas, per kurį susipažino su bylos medžiaga visi kaltinamieji ir jų gynėjai.“

Nuo 1998 m. birželio 24 dienos šis laikotarpis nebeturi reikšmės sprendžiant dėl kardamosios priemonės.

249 straipsnio 1 dalis:

„Teisėjui vienasmeniškai arba teismui tvarkomajame posėdyje sprendžiant ... kaltinamojo atidavimo teismui klausimą, turi būti išaiškinamos šios aplinkybės: ...;

11) ar tinkamai parinkta kaltinamajam kardomoji priemonė; ...“

250 straipsnio 1 dalis:

„Pripažinęs, kad yra pakankamas pagrindas kaltinamajam atiduoti teismui, teisėjas vienasmeniškai ar teismas tvarkomajame posėdyje turi išspręsti šiuos klausimus: ...;

2) dėl kardamosios priemonės kaltinamajam; ...“

267 straipsnio 1 dalis:

„Teisiamasis turi teisę: ...;

3) pareikšti prašymus; ...;

11) apskųsti teismo nuosprendį ir nutartis.“

277 straipsnis:

„Teismas turi teisę teismo nagrinėjimo metu savo nutartimi parinkti, pakeisti ar panaikinti teisiamajam kardomąją priemonę.“

372 straipsnio 4 dalis (galiojusi iki 1999 m. sausio 1 dienos):

„Negali būti skundžiamos teismų ... nutartys ... dėl kardomosios priemonės paskyrimo, pakeitimo ar panaikinimo.“

Pagal bendrąją 399 straipsnio nuostatą, pirmosios instancijos teismo nutartis neįsigaliodavo nepasibaigus apskundimo terminui ar apeliacinio proceso metu. Tik tos nutartys, kurios negalėjo būti skundžiamos, įskaitant teismo nutartis dėl kardomosios priemonės paskyrimo pagal anksčiau galiojusią 372 straipsnio 4 dalį, įsigaliodavo ir būdavo vykdomos nuo jų priėmimo datos. Dabartinė 104³ straipsnio 3 dalis (redakcija, įsigaliojusi 1999 m. gruodžio 21 dieną) nustato, kad visos nutartys dėl kardomosios priemonės paskyrimo įsigalioja ir vykdomos nuo jų priėmimo datos, neatsižvelgiant į tai, kad pagal pakeistąjį 109¹ straipsnį (nuo 1998 m. birželio 24 dienos, žr. tekste) tokios nutartys gali būti skundžiamos.

B. Nekaltumo prezumpcija

32. Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis skelbia:

„Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.“

Baudžiamojo proceso kodekso 11 straipsnio 2 dalis numato:

„Niekas negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu, taip pat negali būti nubaustas kriminaline bausme kitaip, kaip teismo nuosprendžiu ir sutinkamai su įstatymu.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

33. Pareiškėjas skundžiasi, kad nuo 1997 m. lapkričio 30 iki 1997 m. gruodžio 8 dienos bei nuo 1997 m. gruodžio 31 iki 1998 m. sausio 8 dienos nebuvo galiojančios teismo nutarties, sankcionuojančios jo kardomąjį kalinimą (suėmimą), ir tai pažeidė Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, kuri, kiek tai šiuo požiūriu reikšminga, numato:

„1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais, ir įstatymo nustatyta tvarka: ...

c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleisti padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;“

34. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo kardomąjį kalinimą (suėmimą) tuo laikotarpiu pateisino įtarimas, kad jis padarė nusikaltimą, jo susipažinimas su bylos medžiaga pagal anksčiau galiojusį Baudžiamojo proceso kodekso 226 straipsnį ir tai, kad byla buvo perduota ją nagrinėsiančiam teismui.

35. Pareiškėjas tvirtino, kad Vyriausybės nurodytos aplinkybės negalėjo atstoti galiojančios suėmimo nutarties minėtiems laikotarpiams pateisinti.

36. Teismas primena, kad Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies nuostatos „teisėtai“ ir „įstatymo nustatyta tvarka“ iš esmės nukreipia į nacionalinę teisę ir nustato pareigą laikytis jos materialinės ir procesinės teisės normų. Tačiau kalinimo „teisėtumas“ pagal vidaus teisę ne visada yra lemiamas elementas. Teismas dar turi įsitikinti, kad kalinimas svarstomu laikotarpiu atitiko Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies tikslą – užkirsti kelią savavališkam asmenų laisvės atėmimui. Be to, Teismas turi nustatyti, ar pati vidaus teisė atitinka Konvenciją, įskaitant joje išreikštus ar implikuotus bendruosius principus (*Jėčius v. Lithuania*, no. 34578/97, 2000-07-31, § 56, ECHR 2000-IX).

37. *Jėčiaus* byloje Teismas pripažino, kad nei susipažinimas su byla pagal anksčiau galiojusią Baudžiamojo proceso kodekso 226 straipsnio 6 dalį, nei vien tas faktas, kad byla buvo perduota teismui, nesudaro „teisėto“ pagrindo kardomajam kalinimui (suėmimui) pateisinti Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies prasme ir jie negali pratęsti ar pakeisti galiojančios kardomojo kalinimo (suėmimo) nutarties, kurios reikalauja vidaus teisė (*loc. cit.*, §§ 57–64).

38. Teismas pastebi, kad nuo 1997 m. lapkričio 30 iki 1997 m. gruodžio 8 dienos bei nuo 1997 m. gruodžio 31 iki 1998 m. sausio 8 dienos teisėjas pagal Baudžiamojo proceso kodekso 10 ir 104¹ straipsnius nepriėmė nutarties, sankcionuojančios pareiškėjo suėmimą; nebuvo ir kitų 5 straipsnio 1 dalyje numatytų „teisėtų“ pagrindų taikyti pareiškėjui kardomąjį kalinimą (suėmimą) (žr., *mutatis mutandis, ibid.*)

39. Todėl buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO 4 DALIES PAŽEIDIMO

40. Pareiškėjas skundėsi, kad jis neturėjo galimybės ginčyti teisme suėmimo teisėtumo, ir teigė, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis, kuri numato:

„Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar suėmus, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.“

41. Vyriausybė teigė, kad valstybės vidaus teisė suteikė pareiškėjui pakankamai galimybių ginčyti jo kalinimo teisėtumą, būtent pateikti prašymus dėl paleidimo, kuriuos peržiūrėjo valstybės vidaus teismai. Be to, bylą nagrinėjantis teismas daug kartų savo iniciatyva tikrino, ar suėmimas yra taikytinas pareiškėjui, o apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjo pareiškėjo skunde dėl nuosprendžio išdėstytus teiginius, kad jo suėmimas buvo neteisėtas, tuo suteikdamas jam Konvencijos 5 straipsnio 4 dalyje numatytas garantijas.

42. Pareiškėjas teigė, kad galimybės ginčyti suėmimo teisėtumą nebuvimas dėl ankstesnėje Baudžiamojo proceso kodekso 372 straipsnio 4 dalies nuostatoje numatyto draudimo pažeidė jo teises, numatytas šioje Konvencijos nuostatoje.

43. Teismas primena, kad Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis sulaikytiems ar suimtiems asmenims suteikia teisę į procesinių ir materialinių sąlygų, kurios yra esminės jų laisvės atėmimo „teisėtumui“ Konvencijos prasme, peržiūrėjimą. Tai reiškia, kad kompetentingas teismas turi išnagrinėti ne tik ar buvo laikomasi vidaus teisės procesinių normų, bet ir įtarimo, kuriuo grindžiamas sulaikymas, pagrįstumą bei tikslo, kurio siekiama sulaikymu ir jį sekančiu suėmimu, teisėtumą. 5 straipsnio 4 dalis neužtikrina teisės ginčyti sprendimus, kuriais skiriamas ar pratęsiamas suėmimas, tačiau teismo organo įsikišimas bent jau vienoje instancijoje turi atitikti 5 straipsnio 4 dalies reikalavimus (žr. cituotą *Jėčiaus* bylą, § 100).

44. Vertindamas šios bylos faktus Teismas pastebi, kad vidaus teismai savo sprendimuose, kuriais buvo sankcionuojamas pareiškėjo kardomasis kalinimas (suėmimas) ar atmetami jo prašymai dėl paleidimo, nepateikė atsakymo į gausius jo skundus dėl suėmimo nuo 1997 m. lapkričio 30 iki gruodžio 8 dienos ir nuo 1997 m. gruodžio 31 iki 1998 m. sausio 8 dienos neteisėtumo (žr. §§ 12–16 ir 33–39 tekste). Taigi nebuvo tinkamos teisminės reakcijos į pareiškėjo skundus, kurios reikalauja 5 straipsnio 4 dalis (žr., *mutatis mutandis*, cituotą *Jėčiaus* bylą, § 101).

45. Iš to seka, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis.

III. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 2 DALIES PAŽEIDIMO

46. Pareiškėjas skundžiasi, kad Generalinio prokuroro teiginiai, paskelbti spaudoje 1997 m. rugpjūčio 14 ir 16 dieną, ir Seimo Pirmininko teiginiai, išspausdinti 1997 m. rugpjūčio 15 ir 20 bei 1998 m. spalio 6 dieną (žr. §§ 26–30 tekste), pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį, kuri numato:

„Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.“

47. Vyriausybė teigė, kad ginčijami teiginiai nepažeidė nekaltumo prezumpcijos. Anot Vyriausybės, turi būti atsižvelgta į teiginių išsakymo kontekstą, būtent į tai, kad pareiškėjas buvo sulaikytas bedarantis nusikaltimą ir kad užteko įrodymų pareiškėjo Seimo nario asmens neliečiamybės atėmimui ir baudžiamosios bylos iškėlimui pateisinti. Ginčijami teiginiai turi būti interpretuojami kaip paaiškinantys visuomenei baudžiamosios bylos iškėlimo pareiškėjui poreikį, o ne kaip pareiškimai, kad jis yra kaltas dėl nusikaltimo. Be to, Seimo Pirmininko 1998 m. spalio 6 dienos teiginys, kad pareiškėjas yra kyšio ėmėjas, nepažeidė nekaltumo prezumpcijos, nes pareiškėjui nebuvo pareikšti kaltinimai dėl kyšininkavimo nusikaltimo.

48. Pareiškėjas ginčijo Vyriausybės pastabas, tvirtindamas, kad nurodomi teiginiai pažeidė nekaltumo prezumpciją. Jis pažymėjo, kad Vyriausybė pripažino ginčijamų teiginių, prilygstančių pareiškimui, kad jis yra kaltas padaręs nusikaltimus, dėl kurių jam buvo ar nebuvo pareikšti kaltinimai, autentiškumą. Pareiškėjo nuomone, tų pareiškimų formuluotės negali būti pateisintos poreikiu informuoti visuomenę apie tikėtiną ar pradėtą baudžiamąją bylą.

49. Teismas primena, kad nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje, yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso, kurio reikalauja 6 straipsnio 1 dalis, elementų. Ji bus pažeista, jei pareigūno teiginys, susijęs su asmeniu, kuriam pareikšti kaltinimai dėl nusikaltimo, atspindės nuomonę, kad jis yra kaltas, prieš tai, kai tai bus įrodyta pagal įstatymą. Pakanka, kad (net jei nėra jokių formalių išvadų) būtų tam tikri samprotavimai, leidžiantys daryti išvadą, kad pareigūnas laiko kaltinamąjį kaltu. Be to, nekaltumo prezumpciją gali pažeisti ne tik teisėjas ar teismas, bet ir kitos valdžios institucijos (*Daktaras v. Lithuania*, no. 42095/98, 2000-10-10, §§ 41–42, ECHR 2000-X). Minėtoje *Daktaro* byloje Teismas pabrėžė pasirinktų žodžių svarbą pareigūnų teiginiuose, išsakytuose, kol asmuo dar nebuvo teistas ir pripažintas kaltu dėl nusikaltimo padarymo. Tačiau ar pareigūno teiginys pažeidžia nekaltumo prezumpciją, turi būti nuspręsta konkrečių aplinkybių, kuriomis ginčijamas teiginys buvo išsakytas, kontekste (*ibid*).

50. Teismas pažymi, kad šioje byloje ginčijami teiginiai Generalinio prokuroro ir Seimo Pirmininko buvo išsakyti nepriklausomame nuo paties baudžiamojo proceso kontekste, t.y., duodant interviu nacionalinei spaudai.

Teismas pripažįsta, kad tai, kad inkriminuojamo nusikaltimo padarymo metu pareiškėjas buvo žymus politinis veikėjas, reikalavo, kad aukščiausieji valstybės pareigūnai, tarp jų Generalinis prokuroras ir Seimo Pirmininkas, informuotų visuomenę apie inkriminuojamą nusikaltimą ir jį sekantį baudžiamąjį procesą. Tačiau jis negali sutikti su Vyriausybės argumentu, kad šia aplinkybe galima pateisinti visus duodant interviu spaudai pareigūnų pasirinktus žodžius.

51. Be to, nagrinėjami teiginiai buvo išsakyti praėjus vos kelioms dienoms po pareiškėjo sulaikymo, išskyrus vieną ginčijamą Seimo Pirmininko teiginį, išsakytą daugiau kaip po metų (žr. § 30 tekste). Tačiau šioje pradinėje stadijoje, dar net neiškėlus pareiškėjui baudžiamosios bylos, buvo itin svarbu viešai neišsakyti teiginių, kurie galėtų būti interpretuojami kaip patvirtinantys tam tikrų aukštų pareigūnų įsitikinimą pareiškėjo kaltumu.

52. Pareiškėjas remiasi dviem Generalinio prokuroro teiginiais, pirmasis iš kurių buvo išsakytas tą dieną, kai buvo paprašyta Seimo sutikimo iškelti pareiškėjui baudžiamąją bylą, ir apėmė Generalinio prokuroro patvirtinimą, kad jis turi „pakankamai svarių [pareiškėjo] kaltės įrodymų“, o antrasis buvo išsakytas po dviejų dienų, kai jis kvalifikavo pareiškėjo „nusikaltimą kaip pasikėsinimą sukčiauti“. Nors šie teiginiai, ypač nuoroda į pareiškėjo kaltę, kelia susirūpinimą, bet Teismas sutinka, kad jie gali būti interpretuojami tiesiog kaip Generalinio prokuroro tvirtinimas, kad yra pakankamai įrodymų, kuriais remdamasis teismas galėtų pripažinti kaltę, ir tai pagrindžia kreipimąsi į Seimą dėl sutikimo iškelti baudžiamąją bylą.

53. Didesnį susirūpinimą kelia Seimo Pirmininko išsakyti teiginiai, kad jis neabejoja, kad pareiškėjas paėmė kyšį, ėmė pinigus „žadėdamas nusikalstamas paslaugas“ ir buvo „kyšio ėmėjas“. Šiuo požiūriu Teismas ypač atsižvelgė į tai, kad Seimas atėmė iš pareiškėjo Seimo nario asmens neliečiamybę, kad būtų galima jam iškelti baudžiamąją bylą.

Teismas nesutinka su Vyriausybe, kad visos Seimo Pirmininko nuorodos į „kyšininkavimą“ yra nereikšmingos šiai bylai. Neginčijama tai, kad pareiškėjo padaryto nusikaltimo faktus, kuriuos prokurorai ir teismai vėliau kvalifikavo kaip pasikėsinimą sukčiauti, žiniasklaida ir visuomenė prieš nuteisiant pareiškėją dažnai interpretuodavo kaip „kyšininkavimą“ (žr., pvz., § 30 tekste). Vyriausybė netvirtino, kad konstatuodamas, jog pareiškėjas buvo „kyšio ėmėjas“, Seimo Pirmininkas nekalbėjo apie šią baudžiamąją bylą. Todėl, Teismo nuomone, ši pastaba gali būti interpretuojama kaip patvirtinanti Seimo Pirmininko nuomonę, kad pareiškėjas padarė nusikaltimus, dėl kurių jam buvo pareikšti kaltinimai.

Nors ginčijamos Seimo Pirmininko pastabos visais atvejais buvo trumpos ir išsakytos skirtingomis progomis, Teismo nuomone, jos buvo valstybės pareigūno pareiškimai dėl pareiškėjo kaltės, kurie skatino visuomenę tikėti jo kaltumu ir suformavo nuomonę dėl faktų anksčiau, negu juos įvertino kompetentingos teisminės institucijos.

54. Todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis.

IV. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

55. Konvencijos 41 straipsnis numato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Turtinė žala

56. Pareiškėjas prašė 26 065,80 eurų (EUR) kompensacijos už dėl Konvencijos 5 ir 6 straipsnių pažeidimų prarastus uždarbį ir galimybes.

57. Vyriausybė šiuos reikalavimus laikė nepagrįstais.

58. Teismas laikosi nuomonės, kad nėra priežastinio ryšio tarp nustatytų pažeidimų ir nurodomos turtinės žalos (žr., *mutatis mutandis*, cituotą *Jėčiaus* bylą, § 106, ir bylą *Grauslys prieš Lietuvą*, no. 36743/97, 2000-10-10, § 66). Todėl jis nemato priežasčių priteisti kokią nors sumą pareiškėjui pagal šį punktą.

B. Neturtinė žala

59. Pareiškėjas siekė gauti 579 240 EUR kompensaciją už dėl 5 ir 6 straipsnių pažeidimų patirtą neturtinę žalą.

60. Vyriausybė laikė, kad pareiškėjas reikalauja per daug.

61. Teismas pripažįsta, kad pareiškėjas iš tikrųjų patyrė neturtinę žalą, kurią nepakankamai atlygina pažeidimo pripažinimas (žr., *mutatis mutandis*, minėtas *Jėčiaus* (§ 109) ir *Grauslio* bylas (§ 69). Vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas pagal šį punktą priteisia pareiškėjui 5 700 EUR (penkis tūkstančius septynis šimtus eurų).

C. Kaštai ir išlaidos

62. Pareiškėjas taip pat reikalavo 4 691,84 EUR bylinėjimosi kaštams vidaus procese ir Konvencijos organuose padengti.

63. Vyriausybė laikė, kad šie reikalavimai yra per dideli.

64. Teismas primena, kad kaštai įtraukiami į pagal Konvencijos 41 straipsnį priteisiamą sumą tik jeigu yra nustatyta, kad jie buvo būtini, realiai patirti ir protingo dydžio (žr. minėtą *Grauslio* bylą, § 72).

65. Teismas pastebi, kad dalis užmokesčio advokatui buvo susijusi su pareiškėjo gynyba vidaus valdžios institucijose nuo jam pareikštų kaltinimų. Šis užmokestis nebuvo būtinos išlaidos, patirtos siekiant atitaisyti Konvencijos pažeidimus, kuriuos Teismas pripažino pagal Konvencijos 5 ir 6 straipsnius (žr., *mutatis mutandis, ibid.*, § 74). Vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas priteisia pareiškėjui 2 900 EUR (du tūkstančius devynis šimtus eurų) bylinėjimosi kaštams padengti, taip pat bet kokią pridėtinės vertės mokestį, kuris gali būti taikomas.

D. Palūkanos įpareigojimų nevykdymo atveju

66. Pagal Teismo turimą informaciją, įstatymų nustatyta metinė palūkanų norma, taikoma Lietuvoje šio sprendimo priėmimo dieną, yra 7,25 proc.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSAI

1. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis;
2. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis;
3. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis;
4. *Nustato*,
 - (a) kad Valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, tokias sumas:
 - (i) 5 700 EUR (penkis tūkstančius septynis šimtus eurų) neturtinei žalai atlyginti;
 - (ii) 2 900 EUR (du tūkstančius devynis šimtus eurų) kaštams ir išlaidoms padengti;
 - (iii) šios sumos mokėjimo dieną turi būti konvertuojamos į nacionalinę valiutą;
 - (b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo turės būti mokamos paprastosios 7,25 proc. metinės palūkanos;
5. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2002 m. kovo 26 dieną, remiantis Teismo reglamento 77 straipsnio 2 ir 3 dalimis.

S. DOLLÉ
Kanclerė

J.-P. COSTA
Pirmininkas